

УДК 316.3:331:377

Л. М. Романкова
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач відділу виховної та психолого-педагогічної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

СТАНОВЛЕННЯ СВІТ-ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ ЛЮДИНИ РИНКУ

Мета дослідження – визначення якщо не ідеальної моделі випускника сучасної вищої школи, то хоча б шляхів її створення, яка, з одного боку, підтримувала би на практиці експлуатацію вже налагодженого виробництва матеріальних благ і продуктів, відтворення наявних систем виробничих відносин, оскільки за рік чи два принципово не можливо позбутися усталеного десятиліттями суспільного поділу праці, наявних галузей народного господарства і систем виробництва, а з іншого – сприяла б прискореному переходу світової спільноти до провідної ролі духовного виробництва на базі нового типу мислення й нового способу життя, який надихається властивостями Світового суспільства знань.

Це означає, що вимоги сучасного суспільства інфіковано бацилою трансформації свого життєустрою в організаційну форму, яку називаємо Світовим суспільством знань, тому ми виготовляємо матрицю або опору, у яку має вписатися випускник системи вищої освіти XXI століття. І не важливо, де, у якій країні він навчається, яку професію здобуває.

Узагальнені образи-концепти таких моделей нам добре відомі. Найбільш вдалі з них у сучасній літературі зафіксовані як: «людина ринку», «людина культури», «громадянин світу» або «людина планети/Всесвіту», «людина державна» та ін. Якщо поглянути на літературні джерела, у яких аналізуються якість навчального контенту й спрямованість виховного процесу в сучасних ВНЗ, то можна помітити, що найбільш активно обговорюється протистояння людини ринку і людини культури.

Водночас представники виробництва прагнуть отримати людину ринкову, оскільки їх сфера виробничої діяльності пов'язана з ринком і ринковими відносинами, а представники гуманітарної сфери, у тому числі вчителі шкіл і викладачі університетів та інститутів, наполягають на гострій потребі в людині культури.

Для того щоб з'ясувати цю ситуацію й усвідомлено стати на той чи інший бік, дискутуючи, нам потрібно висвітлити джерела цих вимог різних представників одного й того самого суспільства і тоді ухвалити відповідне рішення. Можливо, що після теоретичного усвідомлення вимог знанневого суспільства можемо стати на принципово іншу позицію у справі підготовки ефективного випускника системи вищої школи.

Вирішити це питання можливо, якщо відтворити взаємозв'язок стану сучасного транзитивного суспільства з потенційною професійною діяльністю молоді людини за отриманим у ВНЗ фахом та її способом життя в контексті інформаційної доби.

Аналізувати стани сучасного суспільства варто у тій послідовності, як вони породжуються і взаємодіють у структурі соціального організму країни [1], тобто потрібно послідовно дослідити стан і вимоги до майбутнього фахівця з економічної, соціальної у вузькому сенсі слова, політичної й культурологічної позиції на їх власні трансформації.

Тільки діючи таким способом, ми можемо пояснити, звідки і, головне, чому з боку транзитивного суспільства лунають вимоги до випускника сучасного ВНЗ як до: 1) людини ринку, що зумовлюється подіями в площині становлення світ-економіки; 2) громадянина Всесвіту в контексті становлення Глобального/Світового громадянського суспільства й розбудови нової системи міжнародних зв'язків, що анулюють фактично межі між народами і державами; 3) людини політичної, налаштованої на сходження національної держави на користь становлення Світової держави; 4) людини культури

як прояву потреби в активному суб'єкті для формування й відтворення цілісного простору світової культури.

Якщо заглибитись у теоретичну площину аналітичної роботи нашого дослідження, то для з'ясування процесу формування Світового громадянського суспільства важливо висвітлити можливість його становлення на базі філогенезу національно орієнтованих громадянських суспільств. Для цього необхідно встановити генетичний зв'язок і спорідненість змісту економічних, соціальних, політичних і культурологічних процесів відповідних сфер національних громадянських суспільств із формуванням відповідних структур в онтогенезі Світового громадянського суспільства, що є стрижнем Світового суспільства знань.

Для порівняння результатів аналіз змін у морфологічній основі сучасного суспільства і вимог до професійних компетентностей випускника ВНЗ краще проводити за єдиним алгоритмом. Він у цьому випадку буде досить простим, оскільки ми повинні: 1) продемонструвати процес реального становлення основних сфер суспільства у планетарному масштабі; 2) висунути головні вимоги відповідної сфери суспільства, що трансформуються, до випускника сучасного ВНЗ, здатного забезпечити на практиці єдність планетарної спільноти.

Розпочнемо з аналізу вимог економічної сфери сучасного суспільства, у просторі якої фахівець проводить більшу частину свого життя. Тут панує ідея становлення цілісного «всесвітнього господарства» [2] або світ-економіки.

Вона, ідея світ-економіки, цікава тим, що у створенні цієї моделі брали участь не так економісти, як соціологи та історики. Ця модель, за задумом її творців, повинна відображати геосоціальний, геоісторичний аспекти проблеми нерівності у світі. Основна ідея теорії світ-економіки полягає в тому, що в системі світового господарства й економіці окремих територій, і суспільстві, існує певна ієрархія, основана на функціонуванні механізму нерівності та експлуатації.

Багато в чому цьому сприяє вдале використання інновацій, інноваційні стратеги створюють технологічно інтенсивну економіку. Динамічна взаємодія між менеджментом знань та інноваціями дає змогу реалізувати економічно й соціально успішні проекти, як зазначають Марнотратник і Фореї [3].

Свого часу (1991 р.) С. Сассен переконливо довела, що вже на той час економічна діяльність була організаційно розкиданою, але інтегрованою глобально [4]. У наші часи така ж специфіка спостерігається й щодо соціальної, соціально-політичної та соціально-гуманітарної діяльності.

Економічна глобалізація до сьогодні має, на думку О. Ігнатово, риси, які, в основному, зберуться і в майбутньому [5]:

- а) провідна роль великих компаній;
- б) функціонування глобальних «віртуальних» ринків – фінансового, валютного, фондового;
- в) створення і діяльність глобальних торговельно-економічних об'єднань і союзів;
- г) перенесення всіх національних і міжнародних фінансових та валютних транзакцій, а також страхових і торгових послуг у глобальну мережу.

Оскільки знання, які раціоналізували, стали стратегічним ресурсом цифрової епохи, то управління виробництвом і потоками знань – це тепер найважливіше завдання, зазначає Н. Штир [6]. Згідно зі Н. Штиром, розвиток біотехно-

логії, нейрогенетики, когнітивних наук, нанотехнологій, інформаційних технологій обіцяє значне посилення людських можливостей і водночас ці технології збільшують кількість біосоціальних ризиків [7].

До того ж усі економісти в один голос стверджують, що сучасна економіка (нова економіка, «e-commerce», нооекономіка та ін.) стає глобалізованою та креативною і потребує якісно нової креативної робочої сили, що охоплена ідеологією «людина ринку».

Ось як потребу нової особистості для економічного розвитку в глобалізованій економіці визначає А. Гальчинський: «...Ми жили (ідеється про період президентства Л. Кучми – Л. Р.) в епоху чи не найскладніших, невідомих до цього світової історії й досі не осмислених теоретично перетворень – в епоху переходу від комунізму (його першої фази – соціалізму) до капіталізму, від адміністративної до ринкової економіки, від колонії до самостійної держави, від людини радянського зрака (homo sovieticus) до самодостатньої особистості – громадянина суверенної держави» [8].

А. Гальчинський детально характеризує проблематику сучасної економічної сфери, для якої ВНЗ мають готувати фахівців. Мова йде про подолання притаманних індустріальній епісі обмежень економічного детермінізму, формування на цій основі ноостичного, постматеріального за своєю суттю каналу економічної еволюції, його не декларативного, а реального олюднення. Сучасний потенціал матеріального багатства, накопичений людством, створює для такої перебудови реальні передумови. Людство вперше за свою багатовікову історію фактично розв'язало проблему технологічних можливостей забезпечення своїх матеріальних потреб. Злидненість окремих регіонів світу – це не проблема матеріальних можливостей виробництва. Це проблема чинної моделі світоустрою, чинних суспільних (у тому числі й економічних) відносин, які потрібно змінювати. Логіка формування нової парадигми економічних знань розміщується в цій площині.

Визначення проблеми «розширеного» відтворення багатства особистості як безпосереднього предмета, а отже, і начала політекономічного аналізу, принциповим чином змінює архітектуру чинної системи економічних знань. Це питання є одним із центральних у методології оновленої парадигми політичної економії. Не традиційна взаємозалежність: економіка – суспільство – людина, а протилежний формат: саморозвиток людини – розвиток суспільства – розвиток економіки – такою є методологічна основа позитивно-заперечення економічного детермінізму. У цьому контексті нова парадигма економічних знань – політична економія в широкому сенсі – ідентифікується нами як політекономія людини. Не «людина в економіці», як це має місце в розбудованій на принципах економічного детермінізму економічній теорії, а «економіка в людині» – суть цієї парадигми.

У відповідній методологічній конструкції надзвичайно значущим є й інше: вона передбачає визнання як начала теоретичного аналізу принципу самодостатності людини, її саморозвитку на основі власного енергетичного потенціалу. Цей процес не просто самодетермінується людиною, підпорядковується її цілям та інтересам, а і є безпосереднім відображенням розвитку людини. Звичайно, важливими є й зворотні впливи – впливи суспільства на розвиток особистості. Це незаперечна істина. Однак функція першості в цій взаємозалежності належить людині. Йдеться про визначення енергетичного потенціалу суспільно-історичного процесу, генетичних основ розвитку суспільства, ноосфери, «другої природи» загалом – відповідний потенціал генерується людиною. Логіка гуманізму еволюційно-економічного процесу, що обґрунтовується, основана саме на цій принципово важливій позиції, на визнанні наукової чинності методологічної взаємозалежності: індивід – суспільство – ноосфера та моренівської формули «не ноосфера перебуває в нас, а ми – в ноосфері».

Формально в цій взаємозалежності порушується принцип історизму: людина є породженням Всесвіту, природи. Однак ноостичний світ (друга природа), із яким взаємодіє

Людина, – це системна конструкція, створена самою людиною, це той світ, що адекватний могому «Я», систематизований моїм «Я», залежить від «Я». Дуже важливо, щоб під час пошуку відповідей на численні надскладні запитання щодо характеристик сучасних глобально-цивілізаційних трансформаций, ми не збочили з цієї магістральної методологічної лінії на манівці [9].

1970 року побачила світ праця відомого французького генетика, Нобелівського лауреата Ж. Моно «Випадковість і необхідність», де обґрунтовується ідея внутрішнього самобудування живої істоти, яке майже не залежить від зовнішніх сил. Усе живе, за визначенням Ж. Моно, «будує саме себе за допомогою внутрішніх детермінант». Тому ми маємо право на робочу гіпотезу про те, що особистість майбутнього фахівця має бути готовою до саморозвитку й самореалізації за рахунок активізації внутрішніх духовних сил.

На цьому базується принцип самоорганізації живої системи, що живиться внутрішніми силами. «Структура живої істоти, – наголошує вчений, – майже нічим не завдячує дії зовнішніх сил, бо все в ній, від загальної форми до найдрібнішої деталі, утворюється внаслідок морфогенетичних взаємодій, внутрішньо притаманних самому об'єкту. Отже, ця структура виявляє автономний, точний, строгий детермінізм, майже цілком «вільний» від зовнішніх чинників або умов» [10].

Якщо позиція «людина в економіці» відповідає логіці аналізу формаційної політекономії – політекономії капіталізму, то «економіка в людині» – це методологічна конструкція, що відображає закономірності загальноцивілізаційного процесу й, відповідно, принцип виробництва загалом. Саме за такою логікою універсальний розвиток людини, її продуктивного потенціалу, багатства людської особистості, людських сил як таких є «безпосередньою метою», «кінцевим результатом суспільного виробництва», тоді як сам виробничий процес – це «усього лише момент», засіб реалізації цілей [11].

У цих визначеннях акумулюються нагромаджені, починаючи від філософів античної доби до інтелектуалів наших днів, надбання світової наукової думки щодо історизму загальноцивілізаційного процесу, місця та ролі людини в його розгортанні. Ці надбання не можна втратити. Вони не старіють, набувають дедалі більшої актуальності. Формула видатного філософа Давньої Греції Протагора «людина – міра всіх речей», яка була висловлена майже 2500 років тому і до якої постійно у своїх дослідженнях повертається теорія суспільного розвитку, сьогодні як ніколи актуальна. «Економіка в людині», економіка, підпорядкована розвитку людини, багатства її особистості – це також безпосереднє впровадження в науковий аналіз сучасних цивілізаційних перетворень вищезазначеної методологічної конструкції Протагора.

Світ змінюється, коли змінюємося ми самі, а не навпаки, людина змінюється відповідно до змін суспільного середовища, у якому відбувається її життєдіяльність, – таким є головний методологічний постулат, що висвітлює логіку відповідної конверсії у визначеннях предмета економічного аналізу. «Мірилом загальноцивілізаційного, у тому числі й економічного прогресу, його основним критерієм стає, як зазначає А. Гальчинський, розвиток людської особистості, її духовного потенціалу, свідомості. Потрібно зрозуміти не лише суто академічну, а й прикладну значимість відповідних узагальнень. Вони відображають логіку нашого сьогодення. Економіка в її осучаснених постіндустріальних формах адекватним чином перебудовує свою цільову визначеність, функціональну структуру» [12]. На подібній позиції наполягає й М. Кармазіна [13].

Визначальним моментом тут є, на нашу думку, зміна принципів побудови і функціонування нооекономіки [14]. Інші автори називають цей стан «новою економікою» [15]. Термін «e-commerce» можна вважати вже сталим, живим web-практиками оптової й роздрібною торгівлі. При цьому торгівля з використанням таких практик іменується онлайнною, а без використання – офлайнною.

Термін «нова економіка» вживається у двох значеннях. По-перше, цим терміном позначається група компаній, що фігурує на електронному ринку і має у своєму активі лише web-практики та інші склади. До тієї самої групи зазвичай включають компанії, що виробляють саме програмне наповнення web-практик (інформаційні компанії). Компанії, що належать до вказаної групи, належать до класу високотехнологічних, їхні акції котируються в електронній торговельній системі NASDAQ. Ця класифікація має умовний і досить спірний характер, оскільки частка інтелектуальної ренти в продукції цих компаній невелика, тут скоріше наявна монополія та інформаційна рента. Умовність класифікації спричинена сплутуванням понять «знання» та «інформація».

По-друге, термін «нова економіка» використовується для позначення web-практик, уживаних для реструктуризації й модернізації компаній «старої економіки» (сектор матеріального виробництва). Зазвичай такі практики розділяються на бек-офіс (back office) – усе, що пов'язано з управлінням усередині самої компанії, і фронт-офіс (front office) – взаємодію із зовнішньою дією, тобто з клієнтами різного рівня та зі споживачами. Часто самі компанії, що пройшли web-модернізацію, також належать до «нової економіки» на відміну від «старої», де діють компанії, що не пройшли подібну модернізацію. Зрозуміло, що працевлаштування випускників сучасних ВНЗ у таких компаніях принципово неможливе без наявності специфічних знань, умінь і навичок або нової інформаційної культури.

Світова нооекономіка на етапі глобалізації змінює масштаби, а інформаційна революція зумовлює появу якісних змін, які полягають у її переході від гомеостазу, що діє за принципом динамічної рівноваги, до гомеорезу, що реалізується за принципом стійкої нерівноважності. Це принципово змінює роль людини у сфері матеріального і духовного виробництва.

Відомий біолог Е. Бауер основну відмінність живого і неживого вбачав у стійкій нерівноваженості живих систем: «...тільки живі системи ніколи не бувають у стані рівноваги і виконують за рахунок своєї вільної енергії постійно роботу проти рівноваги, що вимагають закони фізики і хімії за наявних зовнішніх умов. Ми позначимо цей принцип як "принцип стійкої нерівноваженості живих систем". Ми не знаємо жодної неживої системи, у якої нерівноважений стан мав би ознаки стійкості» [16]. І далі: «...структури живих систем не є рівноважними... отже, для збереження їх, тобто умов системи, необхідно постійно поновлювати, тобто постійно витрачати роботу» [16].

У сфері сучасної економіки управління виробничими процесами, а надто «виробництво-попит» пояснюється законами й закономірностями синергетики. Стала економіка розтанула в безмежжі світового ринку. Вона перейшла на рейки самоорганізації й саморегуляції. Сучасні транснаціональні компанії буквально розтрощили державне регулювання виробництвом і спеленали регулювальні потуги національних держав.

Виходячи із цього, викликають зацікавлення такі розмежування саморегуляції й самоорганізації, запропоновані В. Пушкіним: «В еволюції біосистем доцільно розрізняти принаймні два рівні пристосування до середовища – саморегуляцію й самоорганізацію. Для підтримки рівноваги із середовищем (що є найбільш поширеною і надійною формою пристосування) досить гомеостатичних механізмів, які вводять різного роду відхилення в нормальне русло. У більш загальному плані цей рівень пристосування можна назвати рівнем саморегуляції. На цьому рівні пристосування забезпечується стабілізацією істотних змінних».

На більш високому рівні пристосування до середовища – рівні самоорганізації – система не так стабілізується, як саморозвивається. Точніше кажучи, в системах, що саморозвиваються, саморегуляція підпорядкована чинникам самоорганізації, що є найбільш складною формою відношення до середовища, коли система, витягаючи необхідне з оточення (енергію, інформацію і т. ін.), дістає можливість виділитись із середовища і протиставити себе оточенню» [17].

Особливе значення має питання, чи діє в індустріальній економіці принципово інший механізм управління, ніж у знанневій економіці. К. Шапіро та Х. Вар'ян стверджують, що головна відмінність між цими економічними формами полягає в тому, що стара індустріальна економіка керується ефектом масштабу виробництва, а нова інформаційна економіка – мережевим ефектом, опанувати яким може тільки випускник нової генерації фахівців. Ключова, концептуальна ознака останньої – позитивний зворотний зв'язок. Мережевість суспільства з'являється під час саморозгортання глобалізаційного процесу. На це ми вище вже звертали увагу.

Цілком логічно, що для пояснення функціонування нового типу економіки сформувався специфічна теоретична галузь економічної науки для вивчення цього явища – геоекономіка [18]. Її появу дослідники пов'язують з такими факторами:

1) посилення взаємозалежності в економічному та політичному житті, створення різноманітних мереж. Розвиток телекомунікацій, інтенсифікація потоків, зокрема, «нематеріальних», таких, як інформація, капітали, що привели до «зникнення географії». Простір і час перестав відігравати вирішальну роль. Економіка стала більш мобільною;

2) падіння комуністичної системи, що привело до зміни в пріоритетах і напрямках розвитку різних країн світу;

3) наявність різноманітних учасників економічного життя: держав, міжнародних організацій і наддержавних інститутів тощо. Такі суб'єкти в сучасних умовах здійснюють дестабілізувальний вплив на функціонування держав світу, що і вивчає геоекономіка [19].

Проблема розуміння сутності геоекономіки є актуальною на сучасному етапі дослідження економічних явищ; цим пояснюється широкий інтерес міжнародної спільноти до розуміння її сутності та до опанування основних принципів її функціонування. Зокрема, серед зарубіжних учених різні аспекти геоекономіки та її складових елементів досліджували Е. Люттвак, К. Жан, П. Савона, Е. Кочетов, М. Пивоварова, О. Неклеса. Українська економічна думка представлена працями В. Луцацького, В. Дергачова, А. Гальчинського, В. Гейця та ін. Далі ми ще повернемося до аналізу геоекономіки, оскільки вона стала невід'ємною складовою навчальних планів фахової підготовки юнаків і дівчат у сучасних ВНЗ.

Отже, новий етап економічного розвитку потребує людини ринку з принципово новими властивостями, і на це звертає увагу нова політична економія, що нині зароджується в надрах світової наукової думки. Термін «політична економія» вживається сьогодні в зовсім іншому сенсі, ніж він вживався у XIX ст., і означає дослідження за допомогою економічних методів, тобто насамперед за принципом оптимізації політичних явищ і взаємодії між господарською і політичною сферами [20].

Про це саме свідчить і наукова позиція А. Гальчинського, який зазначає: «...предмет політекономічного аналізу в його широкому загальноцивілізаційному контексті... базується на відповідних, класичних за своїм змістом узагальненнях. Позиція є достатньо чіткою й однозначною: людина, багатство особистості, зростання її креативного потенціалу – це основний засіб і безпосередня мета соціально-економічних перетворень; це водночас і предмет політекономії в широкому розумінні, політичної економії, яка у своїх теоретичних узагальненнях покликана відтворювати логіку універсального еволюціонізму, глобально-цивілізаційного процесу, ноестичних перетворень загалом» [21].

Так, В. Базилевич та В. Ільїн у праці «Економіко-філософська думка сучасного світу» зазначають, що нова доба чекає від майбутніх фахівців нового мислення і для цього вона вимагає запровадити нові форми виховання вже для нинішнього покоління студентської молоді [22].

Розглянемо ще одне методологічне зауваження щодо визначення феномена «людини ринку». Класична наука задала певні принципи вивчення дійсності у світлі «класичної

раціональності». В економіці її проявом стала концепція «економічної людини», яка розглядає людину як константу, що має незмінний набір раціонально зрозумілих потреб, завдань, прагнень. Уведення свідомих і життєвих явищ у наукову картину світу в ХХ ст. вимагає розроблення нових принципів наукового дослідження (некласичний ідеал раціональності).

Стосовно соціальних проблем класичний ідеал раціональності зводиться до панування пояснювальних схем, основаних на моделі раціональної цільової соціальної поведінки людини. У ній особі завжди притаманна наявність чіткої мети, раціональний вибір засобів для її досягнення й очікування певної винагороди («успіху») як результату досягнення мети. Ототожнення особистості з подібними моделями «ухвалення рішень» приводить до того, що автори або не бачать інших типів соціальної поведінки, або визнають їх тією мірою, якою вони відповідають раціонально-цільовій схемі [23].

Водночас під час переходу до нової економіки, побудованої на примаї Світового суспільства знань, «можна виділити, як зазначають вітчизняні дослідники, інші типи поведінки, такі як: орієнтована на цінності (наслідування певних цінностей у супереч можливим наслідкам); нормативна (наслідування норми, стандарту соціальної поведінки, закріпленого в культурній традиції і невідчуженого раціональній критиці); ієрархічна (продиктована відносинами влади); емоційна (емоційна реакція суб'єкта від простого емоційного «виплеску» до бунту). Усі вони, як правило, виходять за рамки моделі раціонально-цільової поведінки. Ці моделі не орієнтовані на зовнішню мету, здійснюються без розрахунку на винагороду (хоча можуть бути винагороджені). Інакше кажучи, усі перераховані типи поведінки не вкладаються в рамки класичної раціональності й належать до субстанційної раціональності» [24].

Таким чином, йдеться про плюралізм раціональності, а отже, і варіабельність поведінки людини в економічному просторі знаневого суспільства. Це означає, що потрібно змінити методологію вивчення й формування майбутніх фахівців у системі вищої школи, змістивши акценти в бік ірраціональності, цінностей та емоційності, у бік посилення високої духовності. Тут свідомо не аналізується вплив нормативних систем, передусім чинного національного й міжнародного права, на економічну поведінку людини.

Ми так багато приділили уваги характеристиці становлення і процесам, що відбуваються у планетарному економічному просторі сучасного суспільства в контексті вияву ним нових вимог до виховання особистості майбутнього фахівця, на відміну від соціального, інформаційного, фінансового, інноваційного, оскільки саме воно виконує функцію «первинного, системоутворювального, поглинаючого інші простори» [25]. І саме тут ми зіткнулися з багатьма вимогами до виховання майбутніх фахівців в освітньому просторі вищої освіти.

У цілому ж ми дійшли висновку, що сучасний економічний світ став настільки плінним, а категорії сучасної економічної науки – невизначеними, наприклад, сучасне сприйняття економічної істини, що з цим нічого не вдіяти, тому вивчати, навіть більше – прогнозувати його розвиток варто на засадах постпозитивізму або навіть неопозитивізму, коли на величезному обсязі фактів економетрика робить певні вірогідні прогнози-тенденції [26].

Тут теоретичним і практичним завданням постає проблема подолання недоліків технократизму й абсолютизації жорсткого технологізму. «Наше ставлення до людей і природи повинно бути переглянутим... Завдання величезної складності – інтегрувати суспільство по-новому. Це проблема нової цивілізації», – писав К. Поланьї [27]. Досягнення цієї мети вимагає якісних інновацій у поведінці виробника й нового способу мислення, який необхідно закласти в майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ.

Як стверджують деякі учені і публіцисти (В. Межуєв, А. Клименко, Е. Сапір, А. Сентябрьов та ін.), глобалізм вміщує транснаціоналізацію господарської діяльності, форму-

вання єдиного економічного і комунікаційного простору та посилення ролі позадержавних і наддержавних регуляторів світової економіки, міжнародних відносин.

Економісти виділяють декілька позитивних граней глобалізму [28]:

- стимулювання зростання виробництва внаслідок конкуренції, розширення ринку, поглиблення спеціалізації та міжнародного розподілу праці;
- підвищення продуктивності праці внаслідок раціоналізації виробництва, поширення передових технологій і конкурентного тиску;
- економія ресурсів за рахунок скорочення витрат виробництва та зниження цін;
- можливість уникнути міждержавних великих військових конфліктів.

Із цього погляду таке явище сучасного світу корисне для людського співтовариства й позитивно ним сприймається.

Аналіз розвитку світової економіки свідчить, що позитивний ефект глобалізму відчуло лише вузьке коло найбільш розвинених країн. Інша частина світової спільноти тією чи іншою мірою відчуває на собі його негативні наслідки.

Передусім, це стосується потенційних суперечностей, що криють у собі антагоністичний характер у соціально-економічній сфері. Можна навести, зокрема, такі дані: формування єдиного економічного й комунікаційного простору охоплює лише 20% населення земної кулі, яке споживає 86% сукупного світового продукту. Убогість та соціальна деградація породжують обурення і протест серед населення аж до великомасштабного тероризму і виникнення озброєних конфліктів. Це – перше протиріччя.

Другим за значимістю протиріччям, що породжується глобалізмом, є цивілізаційне: поширенню технологічних досягнень і людських цінностей Заходу на решту світу протистоїть Схід із його своєрідними світоглядними, філософськими, духовними і релігійними цінностями. Це протиріччя разом із несправедливим розподілом благ від глобалізму породжує небезпеку конфлікту між багатими і бідними регіонами, передусім, у так званій «мусульманській дузі нестабільності».

Третє протиріччя – наявність невирішених питань у взаємовідносинах між багатими країнами-лідерами та бідними країнами, що розвиваються. Це, насамперед, стосується сировинних ресурсів, масової імміграції, відтоку освічених і кваліфікованих кадрів.

Четверте протиріччя глобалізму полягає в протистоянні транснаціональних процесів абсолютному характеру державного суверенітету. Це пояснюється тим, що розвиток процесу глобалізму вимагає не лише співпраці між державами, а й певного обмеження їх суверенітету. Це протиріччя деякі фахівці (В. Міхеєв, І. Іванов) розглядають чи не як «основне протиріччя сучасної епохи». Звідси з'явилися концепції «обмеженого суверенітету» та «гуманітарної інтервенції». До чого це призвело насправді, наочно видно з факту агресії країн НАТО проти Югославії і трагедії 400-тисячного сербського населення в Косово. До цього варто додати трагічні події кінця 2011 – початку 2012 років на Півночі Африки, коли зруйнувалися держави й пролилися ріки людської крові.

Вищезазнані протиріччя глобалізму становлять серйозну загрозу стабілізації обстановки у світі. Вони, з одного боку, ведуть до загострення міждержавних відносин, а з іншого – до виникнення антиглобалізму, що проявляється в таких найбільш поширених формах, як протестні виступи та міжнародний тероризм.

Література

1. Бех В.П. Генезис соціального організму країни : [монографія] / В.П. Бех. – 2-е вид., доп. – Запоріжжя : Про-світа, 2000. – 288 с.
2. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: система регулювання міжнародних економічних відносин / А.С. Філіпенко, І.В. Бураковський, В.С. Будкін та інші. – К. : Либідь, 1994. – 365 с.

3. Knowledge Management in the Innovation Process (Economics of Science, Technology and Innovation) / editors: John de la Mothe and Dominique Foray. – NY.: Springer; 2001. – 280 p.
4. Sassen S. The Global City: New York, London, Tokyo / S. Sassen. – Princeton: Princeton University Press, 1991. – 398 p.
5. Игнатов А.А. Стратегия глобального лидерства для России / А.А. Игнатов // Независимая газета. – 2000. – 7 сентября. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://deslan.ru/smf/index.php?topic=1787.555>.
6. The Governance of Knowledge / Nico Stehr (ed.). – New Brunswick, Piscataway, New Jersey: Transaction Publishers, 2003. – 310 p.
7. Stehr N. Knowledge Politics: Governing the Consequences of Science and Technology (Political Economy of the World – System Annuals) / Nico Stehr. – Boulder CO. : Paradigm Publishers, 2006. – 252 p.
8. Гальчинський А.С. Нотатки радника Президента. Десять років з Президентом Леонідом Кучмою / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – С. 16.
9. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: почала оновленої парадигми економічних знань / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – С. 58–59.
10. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: панорама новітньої науки / Жаклін Рюс ; пер. з фр. В. Шовкун. – К. : Основи, 1998. – С. 344–346.
11. Маркс К. Критика политической экономии (черновой набросок 1857–1858) / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во полит. л-ры, 1968. – Т. 46. – Ч. 1. – С. 438 ; Маркс К. Экономические рукописи 1857–1859 годов (первоначальный вариант «Капитала») / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во полит. л-ры, 1969. – Т. 46. – Ч. 2. – С. 203 ; Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Том 3. – Книга III: Процесс капиталистического производства, взятый в целом / К. Маркс ; под ред. Ф. Энгельса // Маркс К., Энгельс Ф. Собр. соч. – 2-е изд. – М. : Государственной издательство политической литературы, 1962. – Т. 25. – Ч. II (Главы XXIX – LII). – С. 355.
12. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: почала оновленої парадигми економічних знань / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – С. 58.
13. Кармазіна М. Глобалізація: місце і роль суб'єктів та об'єктів процесу / М. Кармазіна // Людина і політика. – 2003. – № 4. – С. 73–81.
14. Бех В.П. Соціальне управління у контексті саморегуляції соціального організму країни : [монографія] / [В.П. Бех, Ю.В. Бех, С.М. Попов] ; за наук. ред. В.П. Бека. – Запоріжжя : Просвіта, 2012. – 572 с.
15. Базилевич В. Экономико-философская мысль современного мира / В. Базилевич, В. Ильин. – К. : Знання, 2015. – С. 784.
16. Бауэр Э.С. Теоретическая биология / Э.С. Бауэр. – М. ; Л. : Изд-во ВИЭМ, 1935. – 206 с.
17. Пушкин В.Г. К уточнению понятия «самоорганизация» и о его значении в эволюционной теории / В.Г. Пушкин // Организация и эволюция живого. – Л. : Наука, 1972. – С. 45–48.
18. Дергачев В.Г. Геоэкономика (Современная геополитика) : [учебник для вузов] / В.Г. Дергачев. – К. : ВИРА-Р, 2002. – 512 с. ; Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства / Э.Г. Кочетов. – М. : БЕК, 1999. – 512 с. ; Павліха Н.В. Особливості формування сучасної гео економічної стратегії країни з позиції стало просторового розвитку / Н.В. Павліха // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. – Вип. 71. – Ч. II. – К. : КНУ, 2008. – С. 147–153 ; Ковалик І.І. Концептуальні засади гео економіки в системі факторів розвитку національної економіки / І.І. Ковалик // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1459>.
19. Дергачев В.Г. Геоэкономика (Современная геополитика) : [учебник для вузов] / В.Г. Дергачев. – К. : ВИРА-Р, 2002. – С. 227.
20. Розмаинский И. О методологических основаниях мейнстрима и гетеродоксии в экономической теории конца XIX – начала XXI века / И. Розмаинский // Вопросы экономики. – 2008. – № 7. – С. 91.
21. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: почала оновленої парадигми економічних знань / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 472 с.
22. Базилевич В. Экономико-философская мысль современного мира / В. Базилевич, В. Ильин. – К. : Знання, 2015. – 821 с.
23. Каз М. Лакумы в структуре экономического знания и неклассическая рациональность / М. Каз // Вопросы экономики. – 2007. – № 6. – С. 56.
24. Базилевич В. Экономико-философская мысль современного мира / В. Базилевич, В. Ильин. – К. : Знання, 2015. – С. 83.
25. Бияков О.А. Теория экономического пространства: методологический и региональный аспекты / О.А. Бияков ; Кузбасский гос. техн. ун-т. – Томск : Изд-во Томск. ун-та, 2004. – С. 5.
26. Базилевич В. Экономико-философская мысль современного мира / В. Базилевич, В. Ильин. – К. : Знання, 2015. – С. 95.
27. Полаanyi К. О вере в экономический детерминизм / К. Полаanyi // «Великая трансформация» Карла Полаanyi. Прошлое, настоящее, будущее / под общей ред. Р.М. Нуреева. – М. : ГУ-ВШЭ, 2007. – С. 29.
28. Исаков А. Глобализм, антиглобализм, терроризм / А. Исаков, В. Александров // Обозреватель-Observer: ежемесячный информационно-аналитический журнал. – 2003. – № 3(158). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://observer.materik.ru/observer/N3_2003/3_02.htm.

Анотація

Романкова Л. М. Становлення світ-економіки та її вимоги до професійної підготовки у вищому навчальному закладі людини ринку. – Стаття

У статті висвітлено ідею теорій світ-економіки і зазначено, що сучасна економіка стає глобалізованою та креативною, потребує якісно нової креативної робочої сили, що охоплена ідеологією «людина-ринку». Висвітлено проблему розуміння сутності гео економіки на сучасному етапі дослідження економічних явищ. Проаналізовано вимоги економічної сфери сучасного суспільства до властивостей майбутнього випускника вищого навчального закладу.

Ключові слова: світ-економіка, Світове суспільство знань, громадянське суспільство, економічна глобалізація.

Аннотация

Романкова Л. Н. Становление мировой экономики и ее требования к профессиональной подготовке в вузе человека рынка. – Статья.

В статье освещено идею теорий мировой экономики и указано, что современная экономика становится глобализованной и креативной, требует качественно новой креативной рабочей силы, охваченной идеологией «человек-рынок». Освещена проблема понимания сущности гео экономики на современном этапе исследования экономических явлений. Проанализированы требования экономической сферы современного общества к свойствам будущего выпускника высшего учебного заведения.

Ключевые слова: мировая экономика, Мировое общество знаний, гражданское общество, экономическая глобализация.

Summary

Romankova L. M. The Establishment of the World Economics and its Demands on Professional Training at a Higher Educational Institution of a Person of the Market. – Article.

The article focuses on the idea of the world-economics theories and points out that modern economics is becoming globalised and creative and needs the whole new creative labour force under the ideologeme «a person of the market». The current problem of understanding the notion of geoeconomics and studying economic phenomena is likewise highlighted. The article analyses the demands of the economic sphere of society on the traits of the future university graduate.

Key words: world economics, World Knowledge Society, civil society, economic globalization.